

Жарко С. Бошњаковић*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

ТВОРБА ФУТУРА I У СРПСКИМ ПОМОРИШКИМ ГОВОРИМА У РУМУНИЈИ

У раду се, на основу релативно богате грађе (120 примера), скинуте са аудио записа снимљених у српским поморишким селима румунског дела Баната, издвајају творбени модели футура I, утврђује њихова фреквенција и сагледавају у банатском и балканском контексту. Сложени футур (ћу... + инфинитив) је најчешћи модел (72,5%), што се слаже са стањем у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта, али не и у неким српским говорима на румунској страни (Рудна). У румунском постоји сличан модел, али са скраћеним инфинитивом.

Аналитички футур (ћу... + да + през.) се налази на другом месту по фреквенцији (14,16%), која знатно заостаје у односу на сложени. Међутим, он је у српском делу Баната ипак ређи у односу на број примера сложеног и простог футура, што се поклапа и са стањем у идиолектима из Полочице и Ченеја, при чему је у овом говору из Румуније четири пута чешћи него у оном на српској страни. У румунском постоји слична конструкција, али са помоћним гл. *имати*.

На трећем месту се налази употреба презента свршених глагола у означавању будућих радњи (6,66%). Та појава је раширена и у српским говорима уз румунску границу (Радојево, Српска Црња, Итебеј, Крушчица), али и у Ченеју. Неки аутори сматрају да се презент у тој функцији може срести и у румунском језику.

Прост футур (инфин. основа + ћу...) је знатно ређи (5% и) у односу на прва два модела због тежње говора ка аналитизму, али и због чињенице да румунски не познаје овај начин градње, који је прилично фреквантан у говорима на српској страни, као и у идиолектима из Ченеја и Плучице.

За балкански модел футура (партикула *ће* + /да/ + през.) може се рећи да је тек у зачетку (1,66%) и да се јавља без речце да. Овај модел није непознат ни говорима у српском Банату, а обичан је у разговорном румунском језику.

Кључне речи: дијалектологија, шумадијско-војвођански дијалекат, српски поморишки говори у Румунији, творба футура I.

* zarko.bosnjakovic@gmail.com

Увод

1.1. У раду се, на основу релативно богате грађе, скинуте са аудио записа снимљених¹ у најсевернијим српским селима² у румунском делу Баната, издвајају творбени модели футура I и анализирају у банатском и балканском контексту. На првом месту интересовала нас је фреквенција појединих модела, те смо стога извршили тоталну ексцерпцију примера³. Поред тога, желели смо и да утврдимо сличности и разлике са српским банатским говорима у Србији, као и утицај румунског језика, којем су снажније изложени од 1918. године.

1.2.0. О развоју и употреби футура I у словенским и балканским језицима већ је говорено у раду посвећеном употреби овог глаголског облика у два писана идиолекта: из Ченеја (код Темишвара) и Плочице (код Ковина) [Бошњаковић 2015: 33–36]. Овом приликом ћемо рећи само о типовима и фреквенцији футура у српским банатским говорима у Србији и у румунском језику.

1.2.1. У српском делу Баната, у којем се говори шумадијско-војвођанским дијалектом, преовлађује образовање футура са инфинитивом док је аналитички футур мног ређи у односу на сложен и прост, али се не би могло рећи да је редак. Уочени су и први кораци ка

¹ Аудио записе је средином последње деценије XX века снимила етномузиколог др Јелена Јовановић из Етнографског института САНУ и, уз сагласност своје институције, љубазно их уступила Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду, на чему им се овом приликом најљубазније захваљујемо.

² Имена села ћемо навести азбучним редом, а уз њих ћемо дати и њихове скраћенице које ћемо користити у раду, као и пол и узраст информатора, када тај податак поседујемо: Варјаш (В), Велики Сенпетер (ВС), Кетфел (К), Моноштор (М), Нађфала (НФ), Саравола (С), Семиклуш (СМ) и Чанад (Ч).

³ Будући да ова грађа није доступна широј научној јавности ни као писани ни као звучни запис, ми смо се одлучили да наводимо све примере пошто они могу послужити као ограничен корпус и за друга језичка истраживања. Тако су у говору забележене разне дијалекатске црте на свим језичким нивоима: (а) на фонетском: па каже девојка: *нећемо* заклати, *нећемо* заклати, реко, *нећемо* заклати, није он кући; кад дође, онда ћемо заклати (петла) Ч(ж1919); *ди* ће ићи; *видићете*; *до Петровадна*; (б) на морфолошком: *с коњом*; *ди* ће ићи *њина ћерка*; *да јемо* јабуке; *са ћеду* да *режеду*, *напуниду*, *да је просиду* / *да виде*; (в) на синтаксичком: *остаће да је* некад било овде *Срби*; једна девојка сваки дан ће носити *са тај бокал* воде у једну кућу, тамо ће остати бокал Ф(ж1926); *са ћеду* да *режеду* колач у *манастир* ВС(ж1931); овај поп из Семиклуша је казо: ако оћете, сутра ћу доћи, *ћемо правити* редовну службу С(м1914), кад сте већ овде, *ћу* вам *показати* моју стару тамбурицу СМм1914; кад видиш рода да стоји, *ћеш бити* болестан, а кад лети, онда *ћеш бити* здрав В(Васа) итд.

успостављању типично балканске футурске парадигме: *нећ се* после *брине* за лебац [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 181-185], која је чешћа на крајњем југоистоку српског Баната [Ивић, 1990: 196].

У говору Рудне значење футура се изражава помоћу енклитичких облика помоћног глагола *хтети* у презенту и конструкције да + презент (шта *ћу да метем*) и презента свршених глагола (пази те *натучем*) [Бошњаковић и Вареника 2008: 269].

У нашим ранијим истраживањима говора Семиклуша футур I није ниједном забележен као прост глаголски облик, него преовлађује образовање са инфинитивом док помоћни глагол *хтети* у 3. лицу множине добија наставак *-ду*: онда *ћеду малтѐрисати*, после шест недеља *ћеду омалтѐрисати* [Бошњаковић и Првуловић 2011: 191]. Треба истаћи да информаторка углавном прича о прошлости, па због тога у овој грађи има само два примера футура I.

На основу анализе грађе ексцерпираних из приватних писама из Ченеја (код Темишвара) и Плочице (код Ковина), упућених аутору овог рада и његовим родитељима, закључено је [Бошњаковић 2015: 40–41] да је сложени футур (*ћу... + инфинитив*) најчешћи модел творбе у оба идиолекта, што се слаже са стањем у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 181-183], али не и у неким српским говорима на румунској страни [Бошњаковић, Вареника, 2008: 269]. Видели смо да у румунском постоји сличан модел, али са скраћеним инфинитивом. Затим, уочено је да су и прост (инфин. основа + *ћу...*) и аналитички футур (*ћу... + да + през.*) у оба идиолекта ређи од сложеног, што је слично стању у српским говорима у нашем делу Баната [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 181-185]. У идиолекту из Ченеја аналитички футур је чешћи него у идиолекту из Плочице. У румунском постоји слична конструкција, али са помоћним глаголом *имати*.

Иако презент свршених глагола у функцији футура на српској страни Баната није тако редак [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 372-373], он је изостао у идиолекту из Плочице, а обичан је у оном из Ченеја, што је резултат интерференције са румунским језиком [Ивић, 1958: 340].

Балкански модел футура (партикула *ће + /да/ + през.*) тек је у зачетку, и то само у идиолекту из Ченеја, иако није непознат ни говорима у српском Банату [Ивић, Бошњаковић Драгин, 1997: 185], а обичан је и у разговорном румунском језику, који је и утицао на чување речце *да*.

1.2.2. У стандардном румунском језику футур 1 се гради од индикатива презента помоћног глагола *a vrea* `volere, хтети` који се мења по лицима (*voi, vei, va, vom, veți, vor*) и скраћеног инфинитива (*face*) [Испас1984: 122; Демирај1994: 126].

Прост футур се у румунском језику није сачувао иако је постојао у латинском језику (*laudabo* `хвалићу`, *audiam* `слушаћу`) [Демирај 1994: 120,127].

Што се тиче употребе презента у означавању будућих радњи Ивић је из Сандфелдове и Олсенове *Синтаксе румунског језика* [Кг. Sandfeld et Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine* I, Paris, 1936: 312] навео да се „презент употребљава у много случајева где се ради о будућем времену” и то потврђује следећим примерима: *cine știe când ne mai întâlnim* `ко зна кад ћемо се срести` или буквално `кад се још сретнемо`; *Ți-arăt eu ție cine sânt!* `показаћу ти ја ко сам! или буквално: `покажем ти ја...` [Ивић 1958: 340]. Ову појаву неки аутори доводе у везу са мађарским и немачким утицајем [Марковић 1936: 2–3], што Ивић оповргава.

Футур најсличнији балканском моделу творбе гради се од речце *o* (< *oa* < *volet* или *o* < *au* < *habunt*) и конјуктива презента (*să cînt*) `ће да певам`. Овај тип футура се користи у јужној Румунији, али и у разговорном језику [Асенова 2002: 207–208].

1.3. Треба истаћи да се остаци инфинитива у балканским језицима могу срести у различитим позицијама⁴, па између осталог и у футуру 1.

⁴ У грчком се он јавља: а) у глаголским конструкцијама са гл. *έχω* `имам`: *έχω αγοράσει* = мак. *имам купено*, срп. *имам купљено` купио сам*; б) у балканском потенцијалу: *ήθελα αγοράσει*, мак. *ке купев*, срп. *ићах купити* (Вук); в) са чланом и имају значење именице: *το είναι* = срп. *постојање*, уп. стање у румунском у којем је некадашњи лат. инфинитив данас глаголска именица *dormire* `спавање`; г) као именице које су добијене од инфинитива: *φαγεῖν* > то *φαγί* `јело, ручак, вечера, апетит`, *μεθύσειν* > то *μεθύσι* `пијанство, опијање` [Асенова 2002: 142].

У бугарском се чува: а) у (сложеном) футуру од XVI века: *видящем* `видећу`, *заспа ще дух болен* `заспа(ти) ће дух болан`; б) у негираном императиву при изрицању забране: *недей / немой плака* `немој плакати`, *недей / немой стига* `немој долазити`, *недей мисли* `немој мислити` / *немойте сидети* `немојте седети`; в) у императивним конструкцијама (гл. кретања + скраћен инфинитив = императиву): *иди се повесели* `иди се провесели(ти)`;) у изражавању намене: *сапун за мити* `сапун за прање`, *вода за пити* `вода за пијење, пиће`; д) у архаичним изразима (јесть + инфинитив + акузатив) среће се супински облик: *не го е видет* `није га видети` не можеш га видети, не да се видети [Асенова 2002: 143–144].

У македонском је забележен: а) у старом запису (1646) из тетовског краја: *po`e se pisat5 meseca marta*; б) у неким народним говорима у ретким изразима: *ним се*

О футуру у српским поморишким селима

2.1. Сложен футур. Овај тип футура гради се од енклитичких облика презента помоћног глагола *хтети* (*ћу, ћеш, ће, ћемо ћете, ћеду/ће*) и инфинитива. Редукција 2. л. јд. [са *и* ти твоје *добити* В(ж1928)] и наставак *-ду* у 3. л. мн. представљају војвођанску специфичност [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 183] која је уобичајена и у српским поморишким говорима. Скоро доследну употребу наставка *-ду* у 3. л. мн. налазимо и у Ченеју и Плочици [Бошњаковић 2015: 37–38]. У румунском језику он се од XVI в. гради од презента (*voi, vei, va, vom, veți, vor*) помоћног глагола *a vrea* `volere, хтети` и скраћеног инфинитива (*face*) [Испас, 1984: 122; Демирај, 1994: 126]. Од XVII в. губи се иницијално *v* у помоћном глаголу.

Овај тип сложеног футура има највећу фреквенцију (87 примера или 72,5%⁵), на коју је могао утицати и сличан начин градње футура у румунском језику.

Следи забележена грађа:

1. л. јд.: кад умрем, онда *ћу спавати* В(ж1928); Ево и то *ћу* вам *рећи* ВСб; Ако оћете да вам кажем, ја *ћу* вам *касти* ВС(ж1931); ај, за Марину *ћу казати* К(АЧб); и то *ћу* вам *казати* К(АЧб); овај поп из Семиклуша је казо: ако оћете, сутра *ћу доћи, ћемо правити* редовну службу С(м1914), никад то *нећу заборавити* С(м1908), ја *ћу погрешити* СМм1914; да, ја *ћу живити* до века СМм1914; кад сте већ овде, *ћу* вам *показати* моју стару тамбурицу СМм1914; ја *нећу носити* са мном СМм1914; кад ми дође при руци, ја *ћу* га *критиковати* СМм1914; било некад, па прошло, ево и ја *ћу проћи* СМм1914; онда ми је казо: ја *ћу се интересирати* како је ова фамилија дошла у Семиклуш СМ(м1920),

2. л. јд.: кад видиш рода да стоји, *ћеш бити* болестан, а кад лети, онда *ћеш бити* здрав В(Васа), са */ће/и* ти твоје *добити* В(ж1928); до светог Илије није слободно да се купаш, јер *ћеш се удавити* ВСб; кад видиш роду и лети и ти идеш, онак значи *ћеш живити* дуго ВС(ж1931); ти *ћеш* ме *заменути* СМм 1914; шта *ћеш метути* у зид СМм1914; *ћеш* ме *споменути* кад одеш у Београд Ч(ж1914);

коси (гевгелијски говор) `немој да се љутиш`, *нуму лафи* (тиквешки говор) `немој да говориш`; в) у народној поезији у саставу са *немој: немој носи* свилени суници `немој носити свилени појас`. Тај облик *носи* се схватао као императив, па се уместо *немој вика* могло чути и *немој викај*; г) у језику писаца са почетка XIX в. (Пејчиновић и Крчовски): после кеме *казас* < од *казати*, а према гл. типа *спасти, порастити*; уп. *изист* `изићи` код Његоша и Марка Миљанова [Конески 1982: 176–180].

⁵ Индекс фреквенције је израчунат тако што је број примера за један модел подељен са укупним бројем свих модела и помножен са сто.

3. л. јд.: толико *ће бити* кукуруза, толико *ће бити* жита, оће л бити плодна година јел *неће бити* плодна В(Васа), и онда ко увати мушко, женско, јел *ће имати* прво мушкарца јел *ће имати* прво девојку В(ж1928), она веже кошуљу детету јел шта *ће везати* В(ж1928); то је био знак да *ће* дуга јесен *бити*, знак да *ће бити* много кукуруза ВСм; ако сено мож да се сакупи, *неће бити* кукуруза ВСм; ако рода стане на кућу, ту *ће донети* дете ВСм; ко *ће* још то (ватру) *прескакати* ВС(ж1931); Бог казо да *ће дати* човеку свест ВС(ж1931); још један *ће умрети* К(АЧБ); ако има више соли суве, значи да *ће* тај месец *бити* толико сув колико је соли остало; ако је скроз испопљена, значи да *ће* тај месец скроз *бити* мокар Км; да ли *ће* месец *бити* кишан, да ли *ће бити* кише или суше Км; то су метли да виду какво *ће бити* време М(м1923); моји су дошли да је просиду да виде ди *ће ићи* њина ћерка НФ(млађи м), сви су стари, и тако и овако, гадно време, дува ветар, јел, шта ја знам, *ће бити* кише, не јдемо С(м1914), ваљда *ће бити* још мало боље С(ж1921), е сад, *неће бити* шес недеља кише и шта знам ја, онак неко каже: треба да се баци један крст у бунар и онак *ће бити* кише С(м1914), сви чекаду светог Илију (да се види) да л *ће бити* кише С(м1914), јел *ће се зауставити* јел неће, Божија воља С(м1914), нисам им дала перја да се напуниду, сви су лепо обучени, ко *ће* то *очистити* С(ж1921), ја сам се очекивао да *ће*, под притиском, *морати* да изда мене и мог брата С(м1922), онај који погреша, тај *ће научити* СМм1914; па мислим шта *ће остати*, остаће да је некад било овде Срби СМм1914; нек иде ди *ће отићи* (тамбурица) СМм1914; у Семиклуш *ће остати* да је био неки чика Јоца СМм1914; кад ја умрем, виноград *ће плакати* за мене СМм1914; ко иде на Покладе, оном *ће растити* кудеља СМм1914; седимо у кревет, (и чекамо) са *ће доћи* деда Илија СМ(м1920), једна девојка сваки дан *ће носити* са тај бокал воде у једну кућу, тамо *ће остати* бокал Ф(ж1926); ка *ће бити* четрдесет дана, онда правимо поману, кувамо шта *ће бити*: пасуља, месо и правимо колаче и сваки колач *ће бити* на тањир Ф(ж1926); с момкове стране дође који *ће бити* девер Ч(ж1914); и онда прико тог *ће доћи* венац Ч(ж1914); јел из твог поштовања *ће* она *заволети* тебе, а она *ће* теби *родити* једно дете које *ће* теби *бити* најмилије у твој животу Ч(ж1914); тај *ће бити* сиромач Ч(ж1919); само то знам да ни било слободно да јемо јабуке до Петровадна, јел *ће бити* крупа велика како су јабуке Ч(ж1919); само децама *неће фалити* В(ж1928),

1. л. мн.: е сад како *ће бити*, то *ћемо видити* В (Васа), ако може, *ћемо дати* В(ж1928); *нећемо* оно *мећати* С(ж1921), до суботе ту *ћемо се причестити* Ч(ж1914); па каже девојка: *нећемо заклати*, *нећемо заклати*, реко, *нећемо заклати*, није он кући; кад дође, онда *ћемо заклати* Ч(ж1919);

2. л. мн.: продајте, па *ћете платити*, ја вам не дам В(ж1928); мож бити `можда` *ћете мислити* оћу да се фалим ВС(ж1931);

3. л. мн.: хајде *ћеду доћи* да честитаду Лазареву суботу ВС(ж1931); да смо мирни, јер тодорски коњи *ћеду доћи* С(м1914), *нећеду* ни звонити кад умреш С(м1914), да га закопате на место, јер *ћеду* га *однети*, *ће нестати* С(м1914), треба да се легне рано, јел *ће доћи* свети Тиодор с коњом па *ћеду* те *погазити* Ч(ж1914);

2.2. Аналитички футур. За разлику од сложеног футура, у аналитичком се, уместо инфинитива уз енклитичке форме помоћног глагола *хтети*, јавила конструкцијом да + презент. Иако у оба дела футура имамо личне глаголске облике, облици помоћног глагола су веома стабилни и нису се свели на партикулу *ће*, што је одлика балканског начина градње футура I. Дакле, аналитички футур представља прелазну фазу ка успостављању балканског модела футура.

За банатске говоре у Србији речено да је овај тип футура много ређи у односу на сложен и прост, али да ипак није редак [Ивић, Бошњаковић, Драгин 1997: 183–184], што се донекле разликује од стања у српским поморишким говорима, у којима се он по броју примера (17) и фреквенцији (14,16%) налази одмах иза сложеног. Међутим, у говору Рудне он је потиснуо форме са инфинитивом [Бошњаковић и Вареника 2008: 269]. Такође је чешћи у идиолекту из Ченја у односу на идиолект из Плочице. И на овај тип футура у српским говорима могло је утицати стање у румунском, у којем је ова конструкција постојала у XVI и XVII в., а од XVII егзистира она са глаголом *a avea* у презенту (*am, ai, are, avem, aveți, au*) и конјуктивом глагола који се мења (*Eu am să cânt`ja* имам да певам) [Испас, 1984: 123].

Следи грађа из нашег корпуса:

1. л. јд.: баш *ћу да* вам *кажем* ВС(ж1931); са *ћу да* вам *певам* ону песму С(м1922);

2. л. јд.: ди *ћеш* ти дете *да уватиш* СМм1914;

3. л. јд.: шта *ће да узне* В(ж1928), а ја сам отишла ... да чујем шта *ће сад да каже* он В(ж1928), а чуо сам да *ће да бидне* обавезно и по гимназијама (веронаука) В(Васа); мислим овај човек *ће да* ме добро *дарива* С(м1908), нормално, то *ће* јеванђеље *да плати* Км; а има који предосећа *да ће да умре* К(АЧб);

1. л. мн.: тамо се договоримо како *ћемо* ујутру у које време *да се скупимо*, ко кога *ће да вози* НФ(д2);

3. л. мн.: са *ћеду да режеду* колач у манастир ВС(ж1931); како *ћеду* то *да извуку* из комбине ВС(ж1931); са *ћеду* једну (песму) они (попови) *да певу* С(м1908).

2.3. Балкански футур. У ранијим испитивањима писаних идиолеката из Ченеја и Плочице констатовали смо [Бошњакковић 2015: 39] да „у идиолекту из Плочице модел балканског футра није забележен, а у оном из Ченеја само једном, при чему треба рећи да је помоћни глагол сведен на партикулу *ће*, али се још није изгубио везник *да*, што нам говори да је овај модел тек у зачетку (нисам сигурна да *чеда идемо*), али и да је калкиран тип футура који се користи у јужној Румунији и разговорном језику.” Наиме, он се од XVIII в. твори од речце *o* (< *oa* < *volet* или *o* < *au* < *habunt*) и конјуктива презента (*să cânt*) `ће да певам`. [Асенова, 2002: 207-208].

У српским поморишким говорима он се веома ретко среће (2 примера или 1,66%), али је, у односу на начин градње у идиолекту из Ченеја, унапредовао, будући да се јавља без речце *да*.

Следе забележени примери:

1. л. мн.: Шта је саџак? -Саџак? *Ћу* ти *покажем*, имам ту. Ч(ж1919);
3. л. мн.: у лонац један-два ораса, па како се чују ораси да звечу, тако *ће се чују* лопови да краду С(м1914).

2.4. Прост футур. Овај тип футура се твори од инфинитивне основе и наставака *ћу, ћеш, ће, ћемо, ћете, ћеду*. У српским поморишким говорима је прилично редак (6 примера или 5%). Слично је стање и у идиолектима из Ченеја и Плочице [Бошњакковић 2015: 39]. Прост футур није чест због тежње говора ка аналитизму, али, можда, и под утицајем стања у румунском језику, у којем није сачуван иако је постојао у латинском језику (*laudabo* `хвалићу`, *audiam* `слушаћу`) [Демирај, 1994: 120,127].

Следи забележена грађа:

1. л. јд.: ако знам, *неваћу* је ВС(м1951);
2. л. јд.: да не дираш ласту, *имаћеш* пеге ВС(ж1931);
3. л. јд.: ако багрем има пуно цвета, *биће* кукуруза ВСм; *оставиће* извесну своту новца свештенику Км; па мислим шта ће остати, *остаће* да је некад било овде Срби СМм1914;
2. л. мн.: све брзо пролази, *видићете* ВСб.

2.5. Презент свршених глагола. У значењу футура свршени презент се среће и у српском делу Баната, нарочито у селима уз румунску границу (Радојево, Српска Црња, Итебеј, Крушчица (код Беле Цркве), али и у румунском делу Баната, што се доводи у везу са интерференцијом са румунским језиком [Ивић, Бошњакковић, Драгин, 1997: 372-373]. Као што смо раније рекли, Ивић је, на основу Сандфелдове и Олсенове *Синтаксе румунског језика* (Кг. Sandfeld et Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine* I, Paris,

1936: 312) утврдио да се и у румунском може јавити презент са футурским значењем [Ивић, 1958: 340]. Неки аутори ову употребу презента доводе у везу са мађарским и немачким утицајем [Марковић, 1936: 2-3), што Ивић оповргава.

У идиолекту из Плочице не среће се свршени презент у значењу футура, али је зато његова употреба релативно честа у идиолекту из Ченеја, и то посебно код глагола *доћи*: [Бошњаковић 2015: 39–40]. У нашем корпусу овај начин изражавања значења футура по броју примера (8) заузима треће место (6,66%), иза сложеног (87 примера или 72,5%) и аналитичког (17 примера или 14,16%).

Следи анализирана грађа:

2. л. јд.: обраћа се другарици: ја сам га (бич) продала, те новце *даш* мени В(ж 1928); онда тетак каже: ти *не идеш* кући, ти *останеш* код нас В(ж1928),

3. л. јд.: кад се пали ватра на Велики петак, ондак, каже, ти *се запали*, овај, камара са житом или слама В(Васа), ако радиш кад треба да не радиш, *дође* коњ (тодорски коњи) па те *згазне* М(м1923), су казали стари људи крупа *бидне* НФ(б),

2. л. мн.: ако платите, *добијете* В(ж1928).

Закључак

4.0. На основу анализе свих ексцерпираних примера (120) уочили смо да је богат инвентар творбених модела футура I, али са различитом фреквенцијом (сложен футур 72,5%, аналитички футур 14,16%, презент свршених глагола 6,66%, прост футур 5%, балкански 1,66%).

4.1. Сложени футур (ћу... + инфинитив) најчешћи је модел у српским поморишким говорима (87 примера или 72,5%), што се слаже са стањем у оба идиолекта из Ченеја и Плочице [Бошњаковић 2015: 40], са стањем у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 181-183], али не и са стање у идиолекту из Рудне [Бошњаковић, Вареника, 2008: 269]. У румунском постоји сличан модел, али са скраћеним инфинитивом.

4.2. Аналитички футур (ћу... + да + през.) представља једну од прелазних фаза у настанку балканског модела градње будућег времена. Наиме, у њему је безлична форма (инфинитив) замењена личном (да + презент), што ће, у балканским језицима и дијалектима, утицати на свођење помоћног глагола на партикулу [Бошњаковић 2015: 35].

У нашој грађи, по броју примера (17) и фреквенцији (14,16%) он се налази иза сложеног футура, што се донекле разликује од стања у нашим говорима у српском делу Баната, где је он много ређи од сложеног и

простог, али ипак није редак [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 181-185]. И у идиолектима из Плочице и Ченеја, он је ређи од сложеног и простог, при чему је знатно чешћи код информатора из Ченеја [Бошњаковић 2015: 38], док је у Рудни он чешћи од употребе презент глагола свршеног вида, једина два модела футура забележена у испитиваном идиолекту [Бошњаковић и Вареника 2008: 269]. Дакле, у српским говорима у Румунији његова фреквенција је нешто већа, што се може повезати и са стањем у румунском, у којем постоји слична конструкција, али са помоћним гл. *имати*.

4.3. Прост футур (инфинитивна основа + ћу, ћеш...) у нашој грађи, по фреквенцији (5%), прилично заостаје за права два модела (сложен 72,5% и аналитички 14,16%) и нешто мање за трећим типом (презент гл. свршеног вида 6,66). Он се у Рудни не јавља, док је у идиолектима из Плочице и Ченеја, чешћи од аналитичког модела [Бошњаковић 2015: 38–39], што је случај и у шумадијско-војвођљнаским говорима у српском Банату [Ивић, Бошњаковић Драгин 1997: 182–183]

Дакле, ниска фреквенција је условљена тежњом ових говора ка аналитизму и чињеницом да румунски језик нема модел простог футура иако га је латински имао.

4.4. Балкански модел футура (партикула *ће* + /да/ + през.) тек је у зачетку, при чему се он у идиолекту из Ченеја јавља са речцом *да*, а у нашем корпусу без *ње*, и то само у два примера и са фреквенцијом 1,66%. Он није непознат ни говорима у српском Банату [Ивић, Бошњаковић Драгин, 1997: 185], а обичан је и у разговорном румунском језику, који је и утицао на чување речце *да* у идиолекту из Ченеја.

4.5. Иако презент свршених глагола у функцији футура на српској страни Баната није тако редак [Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: 372-373], он је изостао у идиолекту из Плочице, а обичан је у оном из Ченеја, што је резултат интерференције са румунским језиком [Ивић, 1958: 340].

У нашој грађи забележено је само 8 примера, што га по фреквенцији (6,66%) доводи на треће место.

У наредним испитивањима треба утврдити фреквенцију различитих модела футура I у говорима средњег и јужног Баната у Румунији. Такође треба анализирати новију грађу са терена како би се утврдило да ли је дошло до неких промена у вези са употребом различитих модела футура у раније описаним српским говорима (Карашева, Свинице, Радимне, Банатске Црне Горе) у румунском делу Баната. На крају, очекује се синтетичка студија о употреби футура I у српским говорима у Румунији и његово сагледавање у штокавском и балканском контексту.

Литература

- Асенова, 2002: П. Асенова, *Балканско езикознание. Основни проблеми на Балканска езиков сџюз*. В. Търново: Faber.
- Бошњаковић, Вареника, 2008: Ж. Бошњаковић, С. Вареника, Напомене о морфосинтаксичким особинама српског говора села Рудне у Румунији. Београд: *Српски језик*, XIII/1-2, 261-279.
- Бошњаковић и Првуловић: Ж. Бошњаковић и Т. Првуловић, Из говора села Семиклуша у Румунији. *Темишварски зборник* 6, Нови Сад: 179–206.
- Бошњаковић, 2015: Ж. Бошњаковић, Творба футура I у два писана идиолекта: из Ченеја (код темишвара) и Плочице (код Ковина). *Исходишта* 1, Савез Срба у Румунији. Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији. Филозофски факултет Универзитета у Нишу. Темишвар / Ниш: 31–42.
- Грковић-Мејдор, 2012: Јасмина Грковић-Мејдор, Развој футура у старосрпском језику. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. LV/1: 83–103.
- Демирај, 1994: Ш. Демирај, *Балканска лингвистика*. Скопје: Библиотека Лингвистика.
- Ивић, 1958: П. Ивић, Место банатског херског говора међу српским дијалектима. (Посебан отисак из зборника «*Банатске Хере*»). Нови Сад: Матица српска, 326-353.
- Ивић, 1990: П. Ивић, Балканизми у настајању у српским говорима Баната. у књ. *О језику некадашњем и садашњем*. БИГЗ–ЈЕДИНСТВО: 189-198.
- Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1997: П. Ивић, Ж. Бошњаковић, Г. Драгин. Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Друга књига: Морфологија, Синтакса, Закључци, Текстови. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, XLIII.
- Испас, 1984: Б. Испас, *Учебник по румњски језик*. Софија: Издастелство наука и изкуство.
- Марић, 2002: Б. Марић, Из лексике Ченеја (Румунски Банат). Нови Сад: *Прилози проучавању језика*, 33, 258-326.
- Марковић, 1936: С. Марковић, Српски језик у румунском делу Баната. Темишвар: *Живот*. Књига за децембар, 1–3.
- Милорадовић, 2007: С. Милорадовић, Дијахрони и синхрони аспект аналитичких појава у српским народним говорима. Нови Сад: *Зборник Матице српске за славистику*, књ. 71–72, 357-375.
- Радић, 2004: П. Радић, Глаголске *ће*-конструкције у говорима Косова и Метохије. Балканистички аспект. Београд: *Јужнословенски филолог*, LX, 135-145.
- Тополињска, 1994: З. Тополињска, Инфинитив vs **да**-субјунктив у формули **velle**-футура, у: *Говори призренско-тимочке области и суседних*

дијалеката. Ниш: Филолошки факултет у Нишу · Институт за српски језик САНУ Београд · Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 149-160.

Žarko S. Bošnjaković

THE FORMATION OF FUTURE I IN SERBIAN POMORISH ACCENTS IN ROMANIA

(Summary)

The author, based on the relative large corpus (120 cases), removed from the audio tracks recorded in Serbian Pomorish villages of Romanian part of Banat, set aside few formative model of Futura I, determine their frequency and analyze them in the Banat and the Balkan context.

Compound Future (ću... + infinitive) is the most frequent model (72,5%), which is consistent with the state in Banat accents of Shumadian-Voivodinian dialect, but not in some Serbian accents in Romania. In Romanian exists similar model, but with shortened infinitive.

Analitical Future (ću... + da + Pres.) is in the second place according to frequency (14,16%), that substantially legs behind the complex one. However, it is in Serbian part of Banat rarer in regard to number of cases og complex and simple Futere, which coincides with the state in idiolects in Plochice and Chenej, whereby in this accent from Romania four times more common than in that in Serbian side. In Romanian there is similar construction, but with auxilliary verb *imati*.

In third place is the use of the present tense of the finite verbs in the labeling of future operations (6.66%). This phenomenon is widespread and in Serbian accents with Romanian border (Radojevo, Serbian Crnja, Itebej, Krushchica), but also in Chenej. Some authors believe that present in this function can find in the Romanian language.

Simple Future (infin. base + ću...) is much rarer (5%) compared to the first two due to the tendency of analitism of speech, but also due to the fact that in Romanian there is no such formation, which is quite frequent in accents in Serbian side, as well as in the idiolects from Chenej and Plochice.

For the Balkan model of Futura (particle *će* + / *da* / + pres.) it can be said that it is still be still in the begining (1.66%) and occurs without particle *da*. This model is not unknown in accents in Serbian Banat, and it is regular in colloquial Romanian language, in which it is formed with particle *da* (*să*).

Key words: dialectology, Shumadian-Voivodinian dialect, Searbian Pomorish accents in Romania, formation of Future I.